

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра психології особистості та соціальних практик

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
Олексій ЖИЛЬЦОВ
« 05 » 09 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психологія залежної поведінки особистості

для студентів

спеціальності: 053 Психологія

освітнього рівня: другого (магістерського)

освітніх програм: 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія

Київ – 2022

Розробник:

Сорокіна Олена Анатоліївна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

Викладач:

Сорокіна Олена Анатоліївна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри психології особистості та соціальних практик

Протокол від 29.08 № 9
Завідувач кафедри _____ (Оксана СЕРГЕСНКОВА)
(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія)

29.08 2022 р.
Керівник освітньої програми О. Столярчук (Олеся СТОЛЯРЧУК)
(підпис)

Робочу програму перевірено

01.09 2022 р.
Заступник декана Р. Павлюк (Роман ПАВЛЮК)
(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «___» 20__ р., протокол № ___

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «___» 20__ р., протокол № ___

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «___» 20__ р., протокол № ___

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «___» 20__ р., протокол

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	4/120	
Курс	5, 6	5
Семестр	10,11	10
Кількість змістових модулів з розподілом:	4	
Обсяг кредитів	4	4
Обсяг годин, в тому числі:		
Аудиторні	32	16
Модульний контроль	8	
Семестровий контроль	-	-
Самостійна робота	80	104
Форма семестрового контролю	залік	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є розкриття закономірностей виникнення, формування залежної поведінки, причин її поширення, ознайомлення з можливостями профілактики та особливостями психологічної допомоги при різних формах залежної поведінки

Завдання:

- розкриття основних теоретичних моделей, закономірностей та механізмів розвитку залежної поведінки людини;
- аналіз основних форм залежної поведінки;
- формування адекватного ставлення до осіб, яким властиві різні форми залежної поведінки;
- сприяння формуванню у студентів навичок свідомого самоконтролю та саморегуляції власних психічних станів та поведінки

3. Результати навчання за дисципліною

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія залежної поведінки особистості» забезпечує формування таких загальних та фахових компетентностей:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
- СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та/або практики.
- СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.
- СК5. Здатність організувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
- СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
- СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
- СК12. Здатність розробляти та застосовувати превентивні та корекційні програми збереження психологічного здоров'я людини

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія залежної поведінки особистості» забезпечує оволодіння такими **програмними результатами навчання:**

- ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
- ПР3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.
- ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.
- ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.
- ПР6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.
- ПР9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Загальні питання психології залежності. Хімічні види залежності							
Тема 1. Визначення феномену залежності.	14	2	2				10
Тема 2. Хімічні види залежності	14		2	2			10
Модульний контроль	2						
Разом	30	2	4	2			20
Змістовий модуль 2. Поведінкові види залежності.							
Тема 1. Характеристика нехімічних залежностей. Ігрова залежність.	14	2	2				10
Тема 2. Технологічні види залежності	14		2	2			10
Модульний контроль	2						
Разом	30	2	4	2			20
Змістовий модуль 3. Соціально схвалювані залежності							
Тема 1. Релігійна залежність	14	2	2				10
Тема 2. Залежність від стосунків.	14		4	2			8
Модульний контроль	2						
Разом	30	2	6	2			18
Змістовий модуль 4. Психологічна допомога особам з залежною поведінкою							
Тема 1. Види та моделі соціально-психологічної профілактики	14		2				12
Тема 2. Принципи надання психологічної допомоги при різних видах залежності	14		2	2			10
Модульний контроль	2						
Разом	30		4	2			22
Усього	120	6	18	8			80

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Загальні питання психології залежності. Хімічні види залежності							
Тема 1. Визначення феномену залежності.	14	2					12
Тема 2. Хімічні види залежності	16		2				14
Разом	30	2	2				26
Змістовий модуль 2. Поведінкові види залежності.							
Тема 1. Характеристика нехімічних залежностей. Ігрова залежність.	16	2					14
Тема 2. Технологічні види залежності	14			2			12
Разом	30	2		2			26
Змістовий модуль 3. Соціально схвалювані залежності							
Тема 1. Релігійна залежність	14		2				12
Тема 2. Залежність від стосунків.	16	2					14
Разом	30	2	2				26
Змістовий модуль 4. Психологічна допомога особам з залежною поведінкою							
Тема 1. Види та моделі соціально-психологічної профілактики	14		2				12
Тема 2. Принципи надання психологічної допомоги при різних видах залежності	16			2			14
Разом	30		4	2			26
Усього	120	6	6	4			104

5. Програма навчальної дисципліни**Змістовий модуль 1.****Загальні питання психології залежності. Хімічні види залежності****Лекція 1. Визначення феномену залежності (2 год.)**

Визначення поняття залежність. Психологічні теорії виникнення залежностей (психодинамічні, біхевіоральні, соціокультурні). Види класифікацій залежностей. Соціально-психологічні ознаки залежної поведінки. Критерії визначення залежної поведінки. Хімічні види залежностей:

алкогольна, наркотична, тютюнопаління, медикаментозна. Алкоголізм як вид хімічної залежності. Мотиви вживання наркотичних речовин. Групи ризику наркотизації. Стадії наркоманії.

Основні поняття теми: адиктивна поведінка, залежність, психологічна залежність, фізична залежність, абстинентний синдром, наркотичні речовини, наркоманія

Семінарське заняття №1. Причини виникнення та поширеність залежностей в світі й Україні

Практичне заняття №1. Алкогольна залежність

Практичне заняття № 2. Наркотична залежність

Змістовий модуль 2. Поведінкові види залежності

Лекція 2. Нехімічні види залежностей. Ігрова залежність (2 год.)

Нехімічні форми залежної поведінки. Класифікація, соціально схвалювані та несхвалювані форми залежностей. Фази ігрового циклу. Стадії розвитку залежності. Технологічні залежності. Види інтернет-залежності. Діагностичні критерії визначення Інтернет-залежності.

Основні поняття теми: азарт, ігрове середовище, залежність від комп'ютерних ігор, рольові і нерольові ігри, комп'ютерна небезпека

Семінарське заняття №2. Ігроманія.

Практичне заняття №3. Інтернет-залежність. Залежність від комп'ютерних ігор.

Практичне заняття №4. Харчова залежність.

Змістовий модуль 3. Соціально схвалювані залежності

Лекція 3. Релігійна залежність (2 год.)

Залежність від релігійних організацій як форма втечі від реальності. Психологічні механізми залучення людей до тоталітарних сект. Стадії залучення у секту. Симптоми релігійної залежності. Психологічні особливості осіб, схильних до відвідування релігійних сект. Психологічні правила протидії залученню у секти. Релігійна адикція як альтернатива хімічній залежності.

Основні поняття теми: тоталітарна секта, маніпуляція свідомістю, протидія вербовці.

Семінарське заняття №3. Релігійна залежність.

Практичне заняття №5. Залежність від стосунків.

Практичне заняття №6-7. Співзалежність як форма стосунків.

Змістовий модуль 4. Соціально-психологічна профілактика залежної поведінки

Види та моделі соціально-психологічної профілактики. Первинна, вторинна, третинна профілактика. Діагностика залежної поведінки. Принципи надання психологічної допомоги при різних видах залежності

Основні поняття теми: первинна, вторинна, третинна профілактика, стратегія боротьби, стратегія профілактики

Семінарське заняття №4. Діагностика залежної поведінки

Практична робота №8-9. Психологічна допомога при хімічній залежності

6. Контроль навчальних досягнень

6.1.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів денної форми навчання

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1	1	1		
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	3	3	2	2
Відвідування практичних занять	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	3	30	2	20
Робота на практичному занятті	10	1	10	1	10	1	10	1	10
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом			64		64		75		63
Загальна кількість балів – 266									
Коефіцієнт для переведення у 100-бальну шкалу – 2,66									

6.1.2. Система оцінювання навчальних досягнень студентів заочної форми навчання

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1	1	1		
Відвідування семінарських занять	1	1	1			1	1	1	1
Відвідування практичних занять	1			1	1			1	1
Робота на семінарському занятті	10	1	10			1	10	1	10
Робота на практичному занятті	10			1	10			1	10
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом			17		17		17		22
Загальна кількість балів – 73									
Коефіцієнт для переведення у 100-бальну шкалу – 0,73									

6.2 Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Змістовий модуль 1. Загальні питання психології залежності. Хімічні види залежності

Тема 1. Визначення феномену залежності.

Міждисциплінарні зв'язки психології залежності. Розробити схему (інфографіку), де зобразити внесок різних галузей (загальна психологія, соціальна психологія та ін.) психології у розв'язання проблем, пов'язаних з психологією залежної поведінки особистості. Наведених галузей має бути не менш п'яти. Відповідь підготувати у вигляді есе – 5 балів.

Змістовий модуль 2. Поведінкові види залежності.

Тема 4. Технологічні види залежності

Відшукати в мережі Інтернет відеоресурси, які можна використовувати при роботі з підлітками щодо профілактики технологічних залежностей.

Відповідь підготуйте у вигляді таблиці – 5 балів.

Змістовий модуль 3. Соціально схвалювані залежності

Тема 2. Залежність від стосунків

По літературних та інтернет джерелах визначити гендерні особливості перебігу сексуальної залежності, скласти порівняльну таблицю – 5 балів.

Змістовий модуль 4. Соціально-психологічна профілактика залежної поведінки

Тема 2. Принципи надання психологічної допомоги при різних видах залежності.

Проаналізувати діяльність організацій допомоги залежним особам, які працюють за принципами 12 кроків. Визначити 5 переваг діяльності таких спільнот та 5 недоліків. Звіт представити в табличній формі – 5 балів.

Критерії оцінювання самостійної роботи студента:

- 1) своєчасність виконання роботи – 1 бал,
- 2) правильність виконання роботи: повна – 2 бали, часткова – 1 бал,
- 3) обсяг виконаного завдання: достатній – 2 бали, обмежений – 1 бал.

6.2. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульні контрольні роботи виконуються в тестовій формі. Одна правильна відповідь оцінюється в один бал.

6.3. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Навчально-методична картка дисципліни «Психологія залежної поведінки особистості» 053 Психологія

освітньої програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія денної форми навчання

Разом: 120 год., лекції – 6 год., семінарські заняття – 18 год., практичні заняття – 6 год., модульний контроль – 8 год., самостійна робота – 80 год.

Модулі	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4
Назва модуля	Загальні питання психології залежності. Хімічні види залежності	Поведінкові види залежності	Соціально схвалювані залежності	Психологічна допомога особам з залежною поведінкою
Кіль-сть балів за мод.	64 бали	64 бали	75 балів	63 бали
Теми лекцій	1. Визначення феномену залежності – 1 бал	1. Характеристика нехімічних залежностей. Ігрова залежність – 1 бал	1. Релігійна залежність – 1 бал	
Кіл.балів	1 бал	1 бал	1 бал	
Теми семінарів	1. Причини виникнення та поширеність залежностей в світі й Україні - 11 балів	1. Ігроманія - 11 балів	1.Релігійна залежність -11 балів	1.Діагностика залежної поведінки - 11 балів
Кіл. балів	11 балів	11 балів	11 балів	11 балів
Теми практичних робіт	1. Алкогольна залежність - 11 балів. 2. Наркотична залежність -11 балів	1. Харчова залежність - 11 балів 2.Інтернет-залежність. Залежність від комп'ютерних ігор - 11 балів	1.Залежність від стосунків - 11 балів 2-3.Співзалежність як форма стосунків - 22 бали	1.Психологічна допомога при хімічній залежності - 22 бали
Кількість балів	22 бали	22 бали	33 бали	22 бали
Самостійна робота	1. Міждисциплінарні зв'язки психології залежності – 5 балів	1. Відеоресурси для профілактики технологічної залежності – 5 балів.	1. Гендерна специфіка сексуальної залежності – 5 балів.	1. Аналіз діяльності спільнот, що працюють за принципом 12 кроків - 5балів.
Кіл.балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота –25 балів	Модульна контрольна робота – 25 балів	Модульна контрольна робота – 25 балів	Модульна контрольна робота –25 балів
Рейтингові бали	Загальна кількість балів – 266 Коефіцієнт для переведення у 100-бальну шкалу – 2,66			

Навчально-методична картка дисципліни «Психологія залежної поведінки особистості» 053 Психологія освітньої програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія заочної форми навчання

Разом: 120 год., лекції – 6 год., семінарські заняття – 6 год., практичні заняття – 4 год., самостійна робота – 104 год.

Модулі	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4
Назва модуля	Загальні питання психології залежності. Хімічні види залежності	Поведінкові види залежності	Соціально схвалювані залежності	Психологічна допомога особам з залежною поведінкою
Кіль-сть балів за мод.	17 балів	17 балів	17 балів	27 бали
Теми лекцій	Визначення феномену залежності – 1 бал	Характеристика нехімічних залежностей. Ігрова залежність – 1 бал	1. Залежність від стосунків - 1 бал	
Кіл.балів	1 бал	1 бал	1 бал	
Теми семінарів	Хімічні види залежності - 11 балів		Релігійна залежність -11 балів	Діагностика залежної поведінки - 11 балів
Кіл. балів	11 балів		11 балів	11 балів
Теми практичних робіт		Інтернет-залежність. Залежність від комп'ютерних ігор - 11 балів		Психологічна допомога при хімічній залежності - 11 балів
Кількість балів		11 балів		11 балів
Самостійна робота	Міждисциплінарні зв'язки психології залежності – 5 балів	Відеоресурси для профілактики технологічної залежності – 5 балів.	2. Гендерна специфіка сексуальної залежності – 5 балів.	Аналіз діяльності спільнот, що працюють за принципом 12 кроків - 5балів.
Кіл. балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
Рейтингові бали	Загальна кількість балів – 73 Коефіцієнт для переведення у 100-бальну шкалу – 0,73			

8. Рекомендовані джерела

Основна література:

1. Гаврищак Л. Психологія залежної поведінки: методичні рекомендації до семінарських занять / Л. Гаврищак . Дрогобич, 2018 . 66 с.
2. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки: навчальний посібник. К. : Київський університет, 2011. - 308 с.
3. Максимова Н.Ю., Толсгухова С.В. Соціально-психологічний аспект профілактики адитивної поведівки підлітків та молоді. К., 2000. 200 с.
4. Сорокіна О.А. Психологія залежності: навчальний посібник. / О.А. Сорокіна. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О.А. 2015 180 с.

Додаткова література:

1. Адиктологія: навч. посіб. для лікарів наркологів, психіатрів, заг. практики - сімейна медицина та лікарів-інтернів. - Вид. друге, перероб. і доп. / за ред. проф. Л. М. Юр'євої / Л. Н. Юр'єва [и др.]. Дніпро : [б. и.], 2018. 185 с.
2. Акимов С.К. Психологічні особливості поведінки користувача в мережі Інтернет як детермінанти кіберзалежності / С.К. Акимов // Вісник Київського міжнародного університету. Сер. Психологічні науки / гол. ред. Т. О. Піроженко. К., 2016. Вип. 9. С. 12 – 19.
3. Бугайова Н.М. Психологічні проблеми інтернет-адикції в умовах використання телекомунікаційних технологій. Методичний посібник / Н.М. Бугайова. - К., 2008.
4. Волкова С.В. Методичне керівництво щодо забезпечення первинної профілактики алкоголізму серед неповнолітніх / С.В. Волкова, Л.І. Бабенко. К., 2003. 31 с.
5. Джонсон В. Як змусити наркомана або алкоголіка лікуватися / Пер. з англ. К., 2012. 193 с.
6. Красовський К.С. Тютюн та здоров'я / К.С. Красовський, Т.І. Андрєєва. – Київ, 2004. 52с.
7. Кривельська Н.В. Секта: загроза і пошук захисту / Н.В. Кривельська. – К., 2000. 124 с.
8. Литвиненко В.І. Залежна сім'я / В.І. Литвиненко. Полтава, 2009. 91с.
9. Литвиненко В.І. Парадокси алкоголізму / В.І. Литвиненко. Полтава, 2003. 101с.
10. Матейко Н. М. Особливості психологічної реабілітації осіб з надлишковою масою тіла // «Теорія і практика сучасної психології» вип.4, 2018. С. 70-74
11. Матейко Н.М. Клінічна психологія: Словник-довідник. Івано-Франківськ, 2015.
12. Остапович В.П., Барко В.І., Ярема Н.Ю. та ін. Робота з дітьми з ознаками ризикованої поведінки: метод. рекомендації Київ: ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін, 2017. 95 с.
13. . Пив С. Любов і залежність / С. Пив, А. Бродські – К, 2005. – 384 с.